

אפילו בבהמה גסה שבורה, שהם יאסרו אף בחיה גסה שבורה —
 וכן לא נדייק לדעת רבי יהודה בארי שלם,
 ואכן אסור כשם שבהמה גסה אסורה —
 כדעת רב.

רב אשי אמר: אין צורך להעמיד את המשנה בארי שבור, כי **סתם ארי** אפילו שלם — **שבור הוא אצל מלאכה**, דארי אינו בר מלאכה. ולכן מותר לדעת רבי יהודה⁽¹¹⁾ כשם שמתיר בהמה שבורה, ואסור לדעת חכמים כשם שאסרו בבהמה שבורה.

ולפי תירוץ זה מודה רבי יהודה בחיה גסה שדרכה במלאכה, כגון: ערוד שמטחינו בריחיים — שאסור.

מיתבי, הגמרא מביאה ברייתא כדעת רב, והיא תיובתא לרב חנן: **כשם שאין מוכרין להן בהמה גסה** — **כך אין מוכרין להן חיה גסה**. ואפילו במקום שמוכרין להן בהמה דקה — חיה גסה אין מוכרין להן.⁽¹²⁾

תיובתא דרב חנן בר רבא. תיובתא:

לדעת רב, אסור בכל מקום למכור לגוים חיה גסה, ולדעת רב חנן — אסור רק במקום שנהגו לאסור מכירת בהמה דקה.

הגמרא מדייקת מדברי המשנה כדעת רב חנן. והיא קשה לדעת רב.

תנן שנינו במשנה: **אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים** — ונדייק: **טעמא** הטעם שאסרו חכמים הוא: משום **דאית ביה שיש בו נזק לרבים** — הא ואילו **לית ביה אין בו נזק לרבים** כגון ארי תרבות⁽¹⁰⁾ — **שרי מותר למכור**, ולא חששו משום איסור מלאכה בשבת — משמע כדברי רב חנן, וקשה לרב?

אמר רבה בר עולא לא נדייק כן, כי מה שמשמע מהמשנה שארי תרבות מותר, מדובר בארי שבור שאינו ראוי למלאכה —

וטעם ההיתר הוא **אליבא דרבי יהודה** ב-טו המתיר בבהמה גסה שבורה, ולכן מותר —

ולא נדייק מכך לדעת חכמים האוסרים

שלימה ונשברה בבית הגוי [עיינין סוף הערה 6 בדף טו]. אבל בארי לא שייך סברה זו. ומוסיף הרשב"א: שמדברי רב אשי: ארי "שבור" הוא אצל מלאכה, אין לדייק שמתיר רק לדעת רבי יהודה המתיר שבורה [ויתכן שרש"י דייק כן], אלא, שרב אשי אמר כן כ"מענה" על דברי רבה בר עולא, שהעמיד את המשנה ב"שבור", לכן אומר רב אשי שכל ארי הוא "שבור". וכוונתו לומר שאינו ראוי למלאכה.

12. הלשון נראה כפול. ומפרש הריטב"א: כשם אין מוכרין להם בהמה גסה - כך אין מוכרין להם חיה גסה. ולא תאמר שהוא משום חשש

10. כן כתב רש"י ועוד ראשונים. והמאירי מוסיף: אף דוב תרבות.

ואילו הרשב"ד סובר שדיוק המשנה הוא לחיה אחרת, ומשמע שאינו מתיר בארי תרבות. [ויתכן שסובר שאין מציאות כזו "ארי תרבות", ועיינין במסכת סנהדרין [טו ב] שנחלקו בכך רבי יוחנן ורבי לקיש].

11. כן פירש רש"י. ואילו התוס' חולקים וסוברים, שאף חכמים מודים שארי בן תרבות מותר.

והטעם פשוט, שהטעם שאסרו חכמים בשבורה הוא משום שיבואו לומר שמכרו אותה

הגמרא מביאה גירסת רבינא, והיא קושיא ותירוץ הנ"ל בצורה אחרת.

רבינא רמי הקשה סתירה מתניתין אברייתא מהמשנה על הברייתא, ומשני ותירצה:

תנן שנינו במשנה: אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים —

טעמא טעם האיסור הוא, משום דאית ביה נזק. ונדייק: הא ארי תרבות דלית ביה נזק — מוכרין —

ורמינהו, והרי הברייתא סותרת. ששנינו: כשב שאין מוכרין בהמה גסה — כך אין מוכרין חיה גסה, ואפילו במקום שמוכרין בהמה דקה — חיה גסה אין מוכרין.

הרי שאין מוכרין להם ארי תרבות וחיה גסה, משום שראויים למלאכה?

ומשני ומתרץ: הדיוק שדייקנו מהמשנה שארי תרבות מוכרין, משום שאין בו נזק לרבים, מדובר בארי שבור שאינו ראוי למלאכה, והיתר זה הוא אליבא דרבי יהודה המתיר בבהמה גסה שבורה. אבל בחיה הראויה למלאכה מודה רבי יהודה, וכל שכן חכמים, שאכן אסור למכור — כדברי הברייתא.

רב אשי אמר: אין צורך להעמיד את דיוק המשנה בשבור, כי סתם ארי אפילו שלימה — שבור הוא אצל מלאכה, ואינה ראויה למלאכה, לכן מותר לדעת רבי יהודה.

ומקשינן על מה שדייקנו מהמשנה ומשתמע

ממנה שארי תרבות מותר למכור, ורצו ללמוד מכך שכל חיה גסה [שאינן בה נזק לרבים] — מוכרין.

מתקיף לה רב נחמן: איך דייקו כן? מאן לימא לן מי אמר לנו, דארי חיה גסה היא ונלמוד מכך שבשאר חיות גסות שאין בהם נזק לרבים — מוכרין? דלמא הרי יתכן שארי חיה דקה היא, ולכן מותר למכור ארי תרבות, כשם שמותר למכור בהמה דקה — ואיך נלמוד מכך לשאר חיות גסות?

ולפי רב נחמן, אין שום משמעות מהמשנה לדייק הימנה שחיה גסה בת תרבות — מותרת במכירה.

בסוגיא למעלה דייקנו מהמשנה כדברי רב חנן, והקשנו על רב. ואילו רב אשי מדייק מהמשנה להיפך, שמשמעותה כדעת רב והיא קושיא על רב חנן!

רב אשי דייק מתניתין דייק מדברי המשנה ומותיב תיובתא ומפריך את דברי רב חנן.

תנן שנינו במשנה: אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים —

טעמא טעם האיסור הוא, משום דאית ביה נזק. ונדייק: הא ארי תרבות שלית ביה נזק — מוכרין —

וטעמא של דיוק זה הוא רק בארי דסתם ארי שבור הוא אצל מלאכה, כלומר: שאינו ראוי למלאכה, ואין שום סיבה לאסרו, אינו מזיק ואינו עושה מלאכה —

רביעה, לכן ממשיכה הברייתא: ואפילו במקום שמוכרין להם בהמה דקה כלומר: שאין חוששין

גמירו מינאי הא מילתא לימדו ממני דבר זה! דמגברא רבה שמויע לי ששמעתיו מאדם גדול, ולא ידענא ואיננ יודע עתה ממי שמעתיו אי מרב אי משמואל:

חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס.

וממשיך רבי זירא: כי אתאי כשבאתי למקום ששמו קורקוניא, אשכחתיה מצאתי לרב חייא בר אשי, ויתיב וקאמר שישב ואמר משמיה דשמואל: חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס.

אמינא אמרתי, שמע מינה משמע שמאמר זה משמיה דשמואל איתמר, ורב יהודה שמע אותו משמואל.

וממשיך רב זירא: כי אתאי למקום ששמו סורא, אשכחתיה מצאתי לרבה בר ירמיה דיתיב וקאמר ליה שאמר מאמר זה משמיה דרב: חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס.

אמינא אמרתי, שמע מינה משמע שמאמר זה איתמר משמיה דרב וגם איתמר משמיה דשמואל.

כי פליקא להתם כשעליתי לארץ ישראל, אשכחתיה מצאתי לרב אסי דיתיב וקאמר: אמר רב חמא בר גוריא משמיה דרב: חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס.

וממשיך רב זירא: אמרי ליה אמרתי לרב אסי: אתה אומר מאמר זה בשם רב חמא בר

ונדייק מכך: אבל מידי אחרינא שאר חיות דעביד מלאכה — לא מוכרין להגוים.

כי אם רצה התנא להודיע איסור בכל חיות המזיקות והיתר בכל חיות גסות בני תרבות, למה תפס את הארי — שאינו ראוי למלאכה — לדוגמה? היה לו לומר בלשון "כללי" "אין מוכרין חיות וכל דבר שיש בו נזק לרבים". ואנו, בעצמינו, נדייק מכך ש"כל" חיות גסות בני תרבות — מותר למכור להם.

ולדרך זו של רב אשי, תיובתא לרב חנן בר רבא אף מהמשנה! תיובתא.

אמרנו בסוגיא לדעת רב שאסור למכור חיות [אף שאינם מזיקים לרבים] מטעם "שאלה שכירות ונסיוני" — היות שחיות ראויות למלאכה. ומבררין —

וחיה גסה — מיהא בכל זאת מאי מלאכה עבדא? איזה מלאכה ראויה לעשות?

אמר אביי: אמר לי מר יהודה: דבי בבית של אדם אחד ושמו מר יוחנני, טחני ריחיים בערודי בחמור הבר והוא מין חיה גסה.

למדנו שתלמידי רב מסרו בשמו, שחיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס.

הגמרא מבארת מי הוא "בעל" שמועה זו — רב או שמואל, וכך מי "מסר" שמועה זו.

אמר רבי זירא: כי הוינן בי כשהיינו בישיבת רב יהודה שהיה תלמידו של רב ושל שמואל, אמר לן לנו רב יהודה:

הרשב"א והריטב"א המקשים כמה קושיות על גירסת רבינו חננאל.

לרביעה - חיה גסה אין מוכרין. ומחמת כפילות הלשון גרסו רבינו חננאל והראב"ד גירסא אחרת. ואכמ"ל. ועיין בחידושי

אמר רבא: שתיים מהן משלשתן — להיתר מותר לבנות עם הגוים — והן של מרחצאות ושל אוצרות, ואחד מהן לאיסור, והוא של מלכים — וסימן יהיה בידך איזה מהן של איסור — פסוק זה [תהלים קמט] "לאסור מלכיהם בזיקים" — כלומר: של מלכים אסור, מפני שדנין שם נפשות, והורגים.

ואיכא דאמרי יש מי שמסר שמועה זו: אמר רבא: כולם להיתר.

ומקשינן: והא תנן הרי שנינו במשנה: אין בונין עמקן בסילקי גרדום איצטדייא ובימה. הרי שיש "בסילקי" האסור?

ומתריצין: אימא פירוש המשנה הוא: בסילקי — בנין גדול של גרדום ושל איצטדייא ושל בימה המיועד לדון שם נפשות. אבל סתם בסילקי העשוי לדירת מלכים — מותר.

בענין מה ששנינו ש"גרדום" הוא מקום משפטי מות, מספרת הגמרא עובדא מרבי אליעזר [בן הורקנוס].

תנו רבנן: כשנתפס רבי אליעזר למינות המינים הרומאים תפסוהו, ורצו לכוף אותו לעבודת אלילים — העלוהו לגרדום לדון למיתה.

אמר לו אותו הגמון: זקן שכמותך יעסוק

גוריא בשם רב, והאם לא סבר לה מר האם אינך סובר דמאן מרא דשמעתתא מי הוא בעל שמועה זו: רבה בר ירמיה הרי אני — רבי זירא — שמעתי ממנו בסורא מאמר זה בשם רב? ואיך אתה מוסר שמועה זו בשם רב חמא בר גוריא?!

אמר לי רב אסי: פתיא אוכמא כלי שחור [כלומר: גם אתה רגיל ותדיר בתורה! חכמה מפוארה בכלי מכווער! — דרכן של תלמידי חכמים שמתייגעין על לימוד התורה ואינם מכבסין בגדיהם] — מינאי ומינד משמועתי ומשמועתך תסתיים שמעתתא תיאמר שמועה בשם אומרה! כלומר: אכן רבה בר ירמיה שמע שמועה זו מרב חמא בר גוריא⁽¹³⁾, והוא שמעה מרב.

איתמר נמי וכן שנינו: אמר רבי זירא אמר רב אסי אמר רבה בר ירמיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: היה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס.

שנינו במשנה: אין בונין עמקן בסילקי גרדום איצטדייא ובימה.

הגמרא מבארת מהו "בסילקי". לאיזה צורך שימשו טירות גדולות אלו.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שלשה מיני בסילקאות הן: של מלכי עובדי כוכבים, ושל מרחצאות, ושל אוצרות אצרו שם סגולת מלכים ואוצרותיהם, לכן בנו בנין חזק.

היו מזכירים כל בעלי השמועה עד שמגיעין לראשון. ועיין גמרא נזיר [נו ב].

13. הקשה הראב"ד: למה באמת לא הזכיר רבה בר ירמיה ששמע שמועה זו מרב חמא בר גוריא. ומתוך: ושמא היה מנהגם שלא היו מזכירים אלא את בעל השמועה הראשון בלבד. ולפעמים

בדברים בטלים הללו? אמר כן על דברי תורה (14).

אמר לו רבי אליעזר בלשון זה "נאמן עלי הדיין"!

כסבור אותו הגמון, שעליו הוא אומר, שהוא הדיין, ועליו אומר שמסכים לדבריו, שלא היה צריך להתעסק עם דברים בטלים. — והוא רבי אליעזר לא אמר כן, אלא: כנגד אביו שבשמים דיין האמת, והצדיק עליו את דין שמים, שמוציאים אותו להורג, בסוברו שעבר עבירות נגד הקב"ה, ועתה נפרעים ממנו.

אמר לו ההגמון: הואיל והאמנתי [גירסת היעב"ץ: והאמנתני] עליך, נתת בי אימונך, שדיני דין אמת — דימוס! לשון שבועה בשם אלילו שהיה שם — פטור אתה!

וכך נפטור מן דין הרומאים.

כשבא לביתו התאבל מאוד, על שלא היה יודע מפני מה אירע לו דבר זה להיות נידון למיתה, והיה מחפש במעשיו לעשות תשובה (15). ונכנסו תלמידיו אצלו לנחמו — ולא קיבל עליו תנחומין.

אמר לו רבי עקיבא: רבי! תרשיני לומר דבר אחד ממה שלימדתני?

אמר לו רבי אליעזר: אמור!

אמר לו רבי עקיבא: רבי! שמא דברי מינות בא לידך, שמעת דברי מינות

והנאד, וישר הדבר בעיניך, ועליו, בגלל טז-א הנאתך הזאת נתפסת?

אמר לו רבי אליעזר: עקיבא: הזכרתני!

פעם אחת הייתי מהלך בשוק העליון של ציפורי, ומצאתי אחד [מתלמידי ישו הנוצרי] ויעקב איש כפר סכניא שמו. אמר לי אותו הרשע: כתוב בתורתכם [דברים כג] "לא תביא אתנן זונה... בית ה". ושאל אותו רשע: מהו הדין, האם מותר לעשות הימנו מן האתנן בית הכסא לכהן גדול?

שבעה ימים לפני יום הכיפורים היו הכהן הגדול פורש מביתו אל לשכת פרהדרין, בעזרת בית המקדש, ושם תיקנו לו מקום לכל צרכיו, כולל בית הכסא. ושאל אותו רשע, האם מותר לעשות את בית הכסא הזה מאתנן זונה. ושאלתו היתה, האם אתנן אסור רק בעשיית קרבן ממנו, או שאסור לעשות ממנו אפילו שאר צרכים בבית המקדש, ונקט כדוגמא, את בית הכסא של הכהן הגדול?

ועונשו לפי פירוש זה היה מדה כנגד מדה, כיון שנהנה מדברי אותו תלמיד הרשע, לכן נחשד על כך.

והעיון יעקב כתב שכיון שחטא - לפי דרגתו - במחשבה בלבד, לכן רק "חשבו" להרוג אותו.

15. כן פירש רש"י בעין יעקב.

14. כן פירש רש"י והראב"ד.

אבל בספר דקדוקי סופרים מבאר שסיפור זה היה בעת תחילת התפשטות כזב הנצרות בארץ ישראל, והרומאים של אז רדפו אותם. וחשדו את רבי אליעזר שהנהו שייך אליהם - רחמנא ליצלן. וזה הפירוש שנתפס ל"מינות". וההגמון שאל אותו למה מאמין בהבלי "אותו האיש".